

Received: 17 August 2020

Revised: 10 September 2021

Accepted: 6 February 2022

โลกอุดมคติในสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง UTOPIA IN RADICAL ARCHITECTURE

ต่อพงษ์ ลิ้มลัญจกร¹Torpong Limlunjakorn¹

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาติตะวันตกในยุคทศวรรษที่ 1960 ได้ก่อตัวขึ้นพร้อมกับความเสื่อมถอยของภาวะหลังสงคราม ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การดำเนินชีวิตจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก มนุษย์ต่างเรียกร้องถึงสิทธิความเท่าเทียมตามแนวคิดแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) สถาปนิกหัวก้าวหน้าผู้เปรียบเสมือนผู้นำทางความคิดได้นำเสนอแนวคิดของสังคมอุดมคติที่มีความเสมอภาค ในรูปแบบของบริบททางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ เรียกว่า สถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง (Radical architecture) เพื่อสร้างจินตภาพถึงสังคมเมืองที่สมบูรณ์แบบ (Utopia) อีกทั้งยังมีลักษณะทางกายภาพอันน่าทึ่ง รวมถึงการแฝงด้วยปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานสังคมในมิติต่าง ๆ และการอ้างอิงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์และพลเมืองไว้ในผลงานอย่างแยบยล

บทความนี้จะกล่าวถึงมโนทัศน์ของผลงานสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรงขึ้นสำคัญในสังคมตะวันตกที่เกิดขึ้นในยุคทศวรรษที่ 1960-1980 ที่แฝงด้วยปรัชญาวิถีเมือง (Urbanism) ในอุดมคติ เชื่อมโยงเข้ากับแนวคิดของปราชญ์ในอดีตพร้อมกับการวิพากษ์ถึงลักษณะเด่น โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและนำเสนอด้วยวิธีการเชิงพรรณนา

คำสำคัญ: ยูโทเปีย; ความเท่าเทียม; สถาปัตยกรรม; สถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง

¹ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹ Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

* Corresponding author e-mail: limlunjakorn@hotmail.com

Abstract

The social and cultural changes in the Western World in the 1960s together with a large-scale deterioration of social conditions from the post-war period had led to economic, social, and political inequality problems as well as difficult living conditions. Consequently, people called for equal rights according to the concept of Post-Modernism. The Avant-Garde, who was regarded as a thought leader, presented a 'Utopia' concept in architectural theory called Radical Architecture to create an imagery of Utopian urban society where there were full of stunning physical architectural elements with hidden meaning of the philosophy of social norms in various dimensions. The fundamental rights of human and citizenship were also deliberately mentioned in the architectural work.

This article discusses the concept of an important architectural work in Western society during 1960s - 1980s concerning an ideal urbanism philosophy with linkage to the concept of philosophers in the past, along with the criticism of outstanding characteristics. The information is compiled and presented in a form of descriptive writing.

Keywords: Utopia; Equality; Architecture; Radical architecture

1. บทนำ

การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial revolution) ตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 ถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของประวัติศาสตร์โลก วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่จำนวนมากได้อุบัติขึ้น เช่น การคิดค้นระบบรางรถไฟ การประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำ การคิดค้นกระแสไฟฟ้า รวมถึงวิธีผลิตแบบ Mass production จากอิทธิพลดังกล่าวทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนเกิดการขยายตัวของเมือง ความเจริญทางด้านวิทยาการที่เกิดขึ้นส่งผลต่อค่านิยมในการดำเนินชีวิต มนุษย์ได้ตื่นตัวกับการรับรู้ความจริงบนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก จึงเกิดการพัฒนาของแนวคิดแบบลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) ซึ่งว่าด้วยเรื่องการสร้างโลกใหม่ด้วยความศรัทธาที่มีต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ทักซิมา พิพิธกุล, 2558, น. 150) มนุษย์ได้ตระหนักถึงความรู้และความเข้าใจตนเอง (Self-realization) ตามหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ที่มีรากเหง้ามาจากทฤษฎีในยุคมืดปัญญา (Enlightenment) โดยยึดมั่นในแนวคิดมนุษยนิยม (Humanism) ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง ส่งเสริมการศึกษาโดยใช้หลักเหตุผลที่ไม่เชื่อในสิ่งที่สืบทอดมาในอดีต ต่อมาไม่นานความเสื่อมถอยของแนวคิดแบบลัทธิสมัยใหม่ ได้ก่อตัวขึ้นพร้อมกับเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ทำให้มนุษย์ตกอยู่ในความยากลำบาก เทคโนโลยีในอดีตได้ถูกนำมาใช้ในการทำสงคราม ความศรัทธาในวิทยาศาสตร์เริ่มเสื่อมถอย ตามวาทกรรมของ คริส ฮาร์มัน (Christ Harman) นักเขียนมาร์กซิสต์ชาวอังกฤษ ที่ว่า “บ่อยครั้งที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นเครื่องมือแห่งการทำสงคราม หรือที่น่ากลัวยิ่งกว่านั้น คือ เป็นเครื่องมือสำหรับสังหารประชาชนจำนวนมาก” (ฮาร์มัน, 2542/2557, น. 969) ซึ่งภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามโลก กลุ่มประเทศในสังคมยุโรปตกอยู่ในภาวะหลังสงคราม (Post-war condition) เศรษฐกิจล้มเหลวทั่วโลก อุดมการณ์ทางการเมืองถูกแบ่งเป็น 2 ฝ่าย เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชั้น มนุษย์อยู่ในสภาพจิตใจที่บอบช้ำและสิ้นหวัง ซึ่งฮาร์มันยังได้กล่าวอีกว่า “แม้แต่ในบรรดาประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า คำมั่นสัญญาเรื่องความมั่งคั่งชั่วนิรันดร์ ความสุขสบายชั่วนิรันดร์ และการค่อย ๆ สูญหายไปของการแบ่งแยกทางชนชั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เชื่อกันทั่วไปในยุคทศวรรษ 1890 และ 1950 ก็แสดงให้เห็นแล้วว่ามันเป็นแค่ความฝันลม ๆ แล้ง ๆ” (ฮาร์มัน, 2542/2557, น. 969-970) จากวาทกรรมของฮาร์มัน แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ต้องการเยียวยาจิตใจสู่จินตนาการในอุดมคติ ความหวังที่จะหลีกหนีจากชีวิตความเป็นอยู่ที่โหดร้ายมาสู่โลกใหม่ที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี เพียบพร้อมด้วยความเจริญและความเท่าเทียมกัน จึงเปรียบเสมือนแสงแห่งความหวังในการขับเคลื่อนยุคสมัย แนวคิดแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) จึงได้ถูกพัฒนาเข้ามาแทนที่ โดยเป็นกระบวนการความคิดที่ยอมรับในความแตกต่างหลากหลาย (Diversity) ยึดมั่นเสรีภาพทางความคิด ทำให้มนุษย์เริ่มรวมกลุ่มกันต่อต้านอำนาจรัฐบาลขนาดใหญ่ (Big government) ที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองแบบเบ็ดเสร็จ รวมถึงการวาดฝันถึงสังคมเมือง (Urbanism) ที่มีความเสมอภาคและสมบูรณ์ในเชิงอุดมคติ หรือ “ยูโทเปีย” (Utopia) ที่ปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคม มโนทัศน์ที่เกิดขึ้นได้ฝังรากลึกเข้าไปอยู่ในคตินิยมของมนุษย์ทั่วสังคมตะวันตก ที่สะท้อนถึงกระแสความไม่พอใจต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่เลวร้าย

2. โลกอุดมคติหรือ “ยูโทเปีย” (Utopia) ในงานสถาปัตยกรรม

การเข้ามาของแนวคิดแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของกลุ่มศิลปินหัวก้าวหน้า หรือ “อวองการ์ด” (Avant-garde) ในสังคมตะวันตก เป็นกลุ่มศิลปินชนชั้นนำมีความคิดก้าวหน้าและยังเปรียบเสมือนผู้นำทางด้านความคิดของสังคม ได้นำเสนอวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ผ่านบริบททางสถาปัตยกรรม ภายใต้แนวคิด “ยูโทเปีย” (Utopia) เป็นสังคมแห่งอุดมคติที่มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของปราชญ์ในอดีต

“แนวคิดเรื่องระบบสังคมนิยมและโลกอุดมคติ ได้ปรากฏในนวนิยายชื่อ ยูโทเปีย (Utopia) ค.ศ. 1516 โดยเซอร์ โทมัส มอร์ (Sir Thomas More) นักเขียนและนักปรัชญาชาวอังกฤษ วรรณกรรมชิ้นสำคัญนี้บรรยายถึงสังคมในอุดมคติ ที่ตั้งอยู่บนเกาะ ประกอบด้วย 54 นคร-รัฐ แต่ละนคร-รัฐถูกโอบล้อมด้วยกำแพงเมืองและป้อมที่มีลักษณะเหมือนเมืองในสมัยยุคกลาง ภายในนคร-รัฐมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นสวนย่อย ๆ ประชาชนอาศัยอยู่ในอาคารสามชั้นที่มีรูปแบบเหมือนกัน รูปแบบสังคมนี้สะท้อนให้เห็นแนวคิดเชิงสังคมนิยม (Communism) ที่ต่างจากระบบสังคมทั่วไปสมัยนั้น ไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของที่ดิน โดยมีรัฐเป็นผู้ควบคุมกฎระเบียบ และจัดระบบการศึกษา รวมถึงสาธารณสุขไปหมด ประชาชนสวมใส่ชุดที่เหมือนกัน และได้รับการศึกษาแบบเดียวกัน” (สันติรักษ์ ประเสริฐสุข, 2560, น. 44-45) จากวาทกรรมของมอร์แสดงให้เห็นถึงแนวคิดของโลกอุดมคติที่มนุษย์ทุกคนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ภายใต้ระบบการเมืองและการปกครองที่เสมอภาค กลุ่มศิลปินหัวก้าวหน้าในแขนงสถาปัตยกรรม (ในที่นี้ขอเรียกว่า สถาปนิกหัวก้าวหน้า) ล้วนได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของมอร์ทั้งสิ้น จึงได้ผสมผสานแนวคิดของมอร์และมนต์เสน่ห์ที่ล้ายุคล้าสมัย นำเสนอผลงานในลักษณะของการอยู่ร่วมกันแบบวิถีเมือง (Urbanism) ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะ เรียกว่า “สถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง” (Radical architecture) ซึ่งอาจมีการแต่งเติม เพื่อฝันเพื่อแสดงถึงนัยแห่งความหวังถึงเมืองในอุดมคติที่มีความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมถึงการนำเสนอวิถีเมืองในรูปแบบของกลุ่มอาคารหรือสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ ก้าวล้ำด้วยวิทยาการ และมีความสมบูรณ์ในตัวเอง เพื่อการอยู่รอดของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่น นครขนาดยักษ์สูงเทียมฟ้า นครลอยฟ้าหรือนครที่สามารถเคลื่อนที่ได้ โดยมีบรรณาธิการหัวก้าวหน้าชาวอิตาลีอย่างอเลสซานโดร เมนดีนี (Alessandro Mendini) ได้ทำการเผยแพร่ผลงานดังกล่าวผ่านนิตยสารโดมุส (Domus) และคาซาเบลลา (Casabella) ซึ่งเป็นนิตยสารออกแบบหัวก้าวหน้าของสังคมตะวันตก ในลักษณะของภาพประกอบ (Illustration) และศิลปะการจัดวาง (Art installation) เพื่อแสดงทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมที่สามารถเติมเต็มความฝันชีวิตที่สมบูรณ์ ทว่าสังคมตะวันตกได้ตื่นตัวกับกระแสดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับการเรียกร้องสิทธิแห่งยุคสมัย และรวมถึงการถ่ายทอดมนต์เสน่ห์จากเลโอนาโด ซาวิโอลี (Leonardo Savioli) ศาสตราจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยฟลอเรนซ์ที่มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้า ส่งเสริมให้มนุษย์นิยมถึงชีวิตในโลกใหม่ที่มีความเสมอภาค ภายใต้แนวคิด “City of tomorrow” ที่เปรียบเสมือนการเปลี่ยนแปลงคตินิยม (Ideology) จากยุคเก่าสู่ยุคใหม่ เป็นเหตุให้เกิดการเคลื่อนไหวทางมนต์เสน่ห์อย่างเด่นชัด จนเกิดเป็นกระแสสังคมในเวลาต่อมา

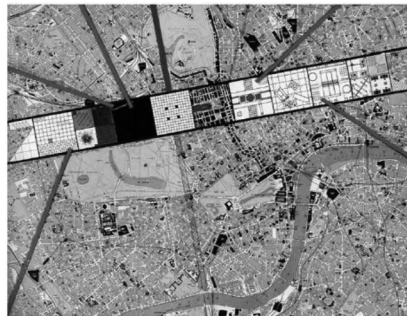
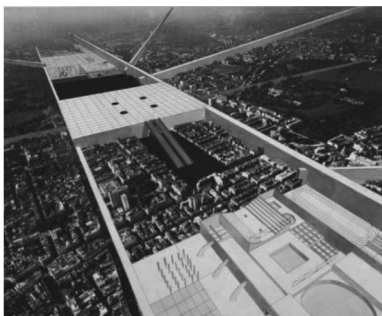
3. สถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง (Radical architecture)

มโนทัศน์เรื่องสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง ถูกนำเสนอครั้งแรกในนิทรรศการสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า “ซูเปอร์อาร์คิเทกทูรา” (Superarchitectura) ณ เมืองปิสโตยา ประเทศอิตาลี เมื่อปี ค.ศ. 1966 จากกลุ่มสถาปนิกหัวก้าวหน้า ซูเปอร์สตูดิโอ (Superstudio) กับผลงาน “อนุสาวรีย์แห่งความต่อเนื่อง” (The continuous monument) (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 1 ซ้าย) เป็นการนิยามถึงโครงสร้างสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่บนท้องฟ้า คล้ายกับถนนที่เชื่อมโยงทั้งโลกเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unitary urbanism) ประหนึ่งโลกใหม่ที่ภายในโครงสร้างจะเป็นพื้นที่สำหรับการอยู่ร่วมกันแบบวิถีเมืองในอุดมคติ มีการกล่าวถึงระบบการเมืองและการปกครองที่เสมอภาค พลเมืองต่างยอมรับในสิทธิและเสรีภาพของแต่ละบุคคล โดยไม่มีการเจาะจงถึงสถานะของพลเมือง ทั้งเชื้อชาติ สีผิว ศาสนา และวัฒนธรรม (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 1 ขวา) ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้ความเท่าเทียมตามอุดมการณ์สังคมนิยมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Damani, 2019, p. 178) ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องสถานการณ์นิยม (Situationism) ที่ยอมรับในความแตกต่างของมนุษย์ ถึงแม้ว่าจะมาจากสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน แต่ยังมีความเท่าเทียมกันได้ (คมกฤษ ณะเพทย์, 2554, น. 40) สิ่งดังกล่าว คือ ยูโทเปียในมิติด้านสังคมศาสตร์ที่ต้องการหลอมรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้าด้วย โดยจินตภาพของสถาปนิกหัวก้าวหน้าที่ล้ำยุคล้ำสมัยถูกถ่ายทอดในลักษณะของภาพประกอบ (Illustration) ที่แสดงโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ (Megastructure) พื้นที่ทั้งหมดจะถูกอ้างอิงด้วยโครงร่างเส้นกริดสามมิติทรงสี่เหลี่ยมเรขาคณิต อุปมาดั่งพื้นที่ในจินตนาการที่แทนค่าถึงมหานครแห่งใหม่ของมนุษย์ โดยไม่ได้เจาะจงถึงลักษณะทางกายภาพของเมือง เช่น รูปทรงอาคารหรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ประหนึ่งสภาพแวดล้อมจำลองในเทคโนโลยีความจริงเสมือน (Virtual reality) ที่ตัดขาดจากสภาพแวดล้อมเดิม สู่สภาพแวดล้อมจำลองในจินตนาการ มโนทัศน์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่สถาปนิกหัวก้าวหน้าอ้างอิงมาจากการเขียนของมอร์ ที่ว่า ยูโทเปีย หมายถึง สิ่งที่ไม่ใช่สถานที่และไม่มีอยู่จริงทางกายภาพ (คมกฤษ ณะเพทย์, 2554, น. 47) เป็นการแสดงนัยถึงสังคมอุดมคติที่ไร้รูปร่างในจินตนาการที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วทั้งโลก

ภาพที่ 1 (ซ้าย) ภาพประกอบแสดงทัศนียภาพของผลงาน “The Continuous Monument” (Damani, 2019, p. 178) และ (ขวา) ภาพประกอบแสดงทัศนียภาพภายในของผลงาน “The Continuous Monument” (Damani, 2019, p. 179)

จากผลกระทบของภาวะหลังสงครามและสงครามเย็น (Cold war) ระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตในภูมิภาคยุโรป ทำให้เกิดวิกฤตการณ์เบอร์ลินในประเทศเยอรมัน ที่แยกคนในชาติออกเป็นสองฝ่ายด้วยความเห็นต่างทางด้านการเมือง กำแพงเบอร์ลินจึงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งความขัดแย้งของยุคสมัย (Baker, 1993, p. 710) โครงสร้างของกำแพงไม่เพียงแบ่งได้เฉพาะเขตแดนทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังได้แบ่งอุดมการณ์ทางการเมืองของมนุษย์ออกเป็นสองฝ่าย (Aureli, 2011, p. 197) ซึ่ง เรม คูลฮาาส (Rem Koolhaas) ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็น เลอ คอร์บูซิเอร์แห่งโลกร่วมสมัย (คมกฤษ ณะเพทย์, 2554, น. 35) ได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพสังคมรอบกำแพงเบอร์ลินตลอดช่วงเวลาที่เขาได้ศึกษาอยู่ที่สมาคมสถาปัตยกรรม (Architectural association) ประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1971-1972 (Aureli, 2011, p. 195) และได้ নিয়েมาถึงการโยกย้ายถิ่นฐานของมนุษย์ในรูปแบบใหม่กับผลงาน “เอกโซดัส” (Exodus) ซึ่งเป็นการนำเสนอโน้ตทัศน์ทางสถาปัตยกรรมในรูปแบบของภาพประกอบ (Illustration) โดยเทคนิคคอลลาจ (Collage) ที่แสดงถึงการอพยพของชนชั้นกรรมาชีพจากการกดขี่ข่มเหง เนื่องจากระบบการเมืองและการปกครองอันเลวร้าย รวมถึงการหลีกเลี่ยงจากความอดอยากเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ มาสู่เขตแดนในอุดมคติที่มีอิสรภาพและความสงบสุขถาวร ปราศจากอุดมการณ์ทางการเมือง พื้นที่ดังกล่าวเป็นลักษณะของเมืองถูกโอบล้อมด้วยกำแพงที่มีขนาดใหญ่สูงเทียมฟ้า ตามสุนทรียะทางสถาปัตยกรรมของลัทธิแบบสมัยใหม่ (Modernism) โดยได้รับอิทธิพลจากการแบ่งเขตแดนทางกายภาพจากกำแพงเบอร์ลิน (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 2 ซ้าย) ภายในมีการแบ่งผังเมืองคล้ายกับมหานครขนาดใหญ่ตามแนวยาวของกำแพงทั้งหมด 8 ส่วน บริเวณทางเข้าจะมีด่านตรวจในการลงทะเบียนสำหรับผู้อพยพ ซึ่งจะนำไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของเมือง เช่น สวนสาธารณะ โรงอาบน้ำ พิพิธภัณฑ์ ที่อยู่อาศัย รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการเริ่มชีวิตใหม่ (Aureli, 2011, p. 197) (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 2 ขวา) คูลฮาาสใช้โครงสร้างสถาปัตยกรรมอย่างกำแพงขนาดใหญ่แทนสัญลักษณ์ที่เปรียบเสมือนเกราะป้องกันต่อสภาพสังคมที่ย่ำแย่โดยรอบ นอกจากนี้ คูลฮาาสยังได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องศาสนา จากการอพยพครั้งใหญ่ของชาวอิสราเอล (ยิว) ในประเทศอียิปต์ที่มีการกดขี่ข่มเหง ไปสู่ดินแดนแห่งพันธสัญญา (The promise land) นำโดย โมเสส จากบท Exodus ในพระคัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาเดิม (De Nies, 2014, p. 6) สิ่งดังกล่าวแสดงถึง การหลีกเลี่ยงจากสังคมที่เลวร้ายหรือดิสโทเปีย (Dystopia) มาสู่สังคมที่ดีหรือยูโทเปีย (Utopia) ซึ่งประเด็นนี้หากตีความตามแนวคิดของยูโทเปียกับศาสนา ยังพบว่า ยูโทเปีย คือ สวนสวรรค์อีเดน (Eden) หรือ Garden of Delight ที่สะท้อนนัยของความเป็นอิสระจากความวิตกกังวล หรือแสดงอาการตรัสรู้ (Enlightenment) ซึ่งเป็นภาวะของความเป็นอิสระจากความทุกข์ ความเจ็บปวด ความอดอยากหิวโหย (อัจฉรา ชลาชนาวิน, 2559, น. 13) สิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ทฤษฎีสถาปัตยกรรมเอกโซดัสของคูลฮาาส เป็นการแฝงปรัชญาในสังคมยูโทเปีย ทั้งการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และศาสนาเข้าด้วยกัน และถ่ายทอดเป็นเรื่องราวการอพยพสู่โลกใหม่ได้อย่างลึกซึ้ง

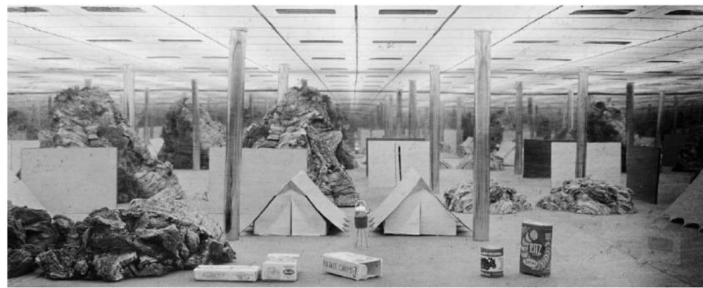
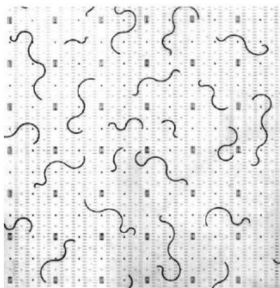

ภาพที่ 2 (ซ้าย) ภาพประกอบแสดงทัศนียภาพของผลงาน “Exodus” (De Nies, 2014, p. 4)
และ (ขวา) ภาพประกอบแสดงแผนแม่บทของผลงาน “Exodus” (Aureli, 2011, p. 199)

ผลงาน “นครไม่หยุดนิ่ง” (Non-stop city) โดย อันเดร บรานซี (Andrea Branzi) เมื่อปี ค.ศ. 1964 จากอาคิซุม (Archizoom) เป็นการนิยามถึงสังคมในอุดมคติที่มนุษย์มีสิทธิในการเข้าถึงสาธารณูปโภค พื้นฐานอย่างเท่าเทียม โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางสังคมอย่าง อาชีพ การศึกษา หรือความมั่งคั่ง ซึ่งภาพร่าง มโนทัศน์ได้ถ่ายทอดครั้งแรกในลักษณะของภาพประกอบ (Illustration) แสดงถึงลักษณะของเมืองใน อุดมคติที่ไม่อ้างอิงถึงสถานที่ตั้ง และไม่มีขอบเขตแน่ชัด แผ่ขยายไร้จุดสิ้นสุดคล้ายกับการกำหนดเส้นกริด สองมิติลงบนที่ว่าง (Space) ในสภาพแวดล้อมสมมุติ (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 3 ซ้าย) มีการกำหนด สาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น โรงอาบน้ำ สุขา ร้านสะดวกซื้อ ร้านอาหาร รวมถึงหน่วยที่พักอาศัย เช่น ห้องนอน ห้องนั่งเล่น กระจายตามจุดต่าง ๆ ของเมือง (Varnelis, n.d., p. 84) โดยสาธารณูปโภคและพื้นที่ อาศัยทั้งหมดจะย้ายตำแหน่งที่ตั้งตลอดเวลา แสดงถึงการไม่ยึดติดกับวัตถุและพื้นที่ ทุกคนสามารถเข้าถึง สาธารณูปโภคพื้นฐานได้อย่างเท่าเทียม รวมถึงสิทธิเสรีภาพในการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยได้อย่างอิสระตาม ความต้องการ โดยที่ไม่มีใครเป็นผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ เป็นสังคมของการอยู่ร่วมกันที่ปราศจากปัญหา ขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีวิต แนวคิดของบรานซีเชื่อมโยงกับแนวคิดยูโทเปียของมอร์ที่ว่า ยูโทเปียเป็น เหมือนรัฐสวัสดิการที่จะแบ่งปันสิ่งต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม โดยที่ทุกคนไม่ต้องสะสมทรัพย์สินหรือแม้แต่บ้านเรือน เพราะจะมีการสลับที่อยู่อาศัยกันทุก 10 ปี ผู้คนทำหน้าที่เพียงแค่ดูแลบ้านให้ใหม่และสวยงามเท่านั้น (คมกฤษ ณะเพทย์, 2553, น. 44)

ในเวลาต่อมา ผลงานดังกล่าวได้ถูกจัดแสดงอีกครั้งในนิทรรศการสถาปัตยกรรมซูเปอร์อวกาศเททปูรา เมื่อปี ค.ศ. 1966 ในรูปแบบของศิลปะการจัดวาง (Art installation) โดยใช้เทคนิคการสะท้อนของห้องที่ กรูกระจกรอบด้านกับการจัดวางสิ่งของเชิงสัญลักษณ์ที่แทนค่าถึงสาธารณูปโภค เช่น เต้นท์ ห้องสุขา ร้านสะดวกซื้อ (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 3 ขวา) ทำให้เกิดมุมมองที่ไร้จุดสิ้นสุดคล้ายกับเทคนิคการสะท้อน ของผลงานชื่อว่า “Infinity Mirrored Room” โดย คุซามะ ยาโยอิ (Kusama Yayoi) เพื่อจำลองพื้นที่ใน อุดมคติไร้ขอบเขตที่มีสาธารณูปโภคและที่พักอาศัยไม่จำกัด ชวนให้นึกถึงโลกเสมือนแห่งใหม่ ซึ่งไม่ใช่โลก

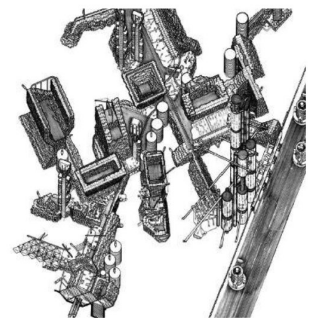
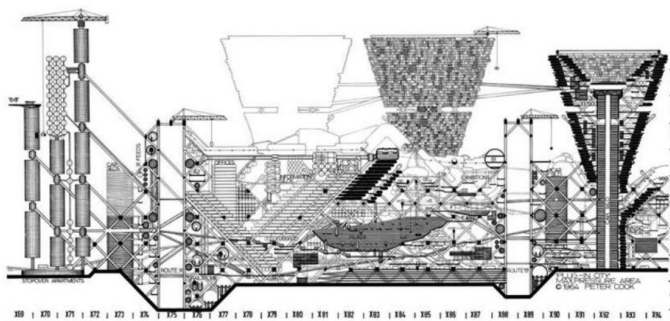
ทางกายภาพที่มนุษย์ดำรงอยู่ หรือที่เรียกว่า “ไซเบอร์สเปซ” (Cyberspace) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถอ้างอิงได้ ไม่มีพิกัดทางภูมิศาสตร์ ไม่มีสถานที่แท้จริง (สันติรักษ์ ประเสริฐสุข, 2560, น. 172) รวมถึงการไม่ระบุตัวตนของพลเมือง หากมองในแง่สุนทรียะทางศิลปะ นับว่าเป็นการถ่ายทอดมโนทัศน์ด้วยเทคนิคที่น่าทึ่ง ตรงตามจินตภาพที่ได้นำเสนอไว้ ซึ่ง บรานซี ยังได้แสดงว่าทหกรรมต่อแนวคิดเมืองที่ไม่หยุดนิ่งว่า “การออกแบบเมืองในอนาคต จะไม่เป็นแค่เพียงการวางผังเมืองอีกต่อไป แต่จะเป็นการออกแบบระบบเพื่อรองรับความต้องการข้อมูลสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาบนสถานที่ที่ไม่เจาะจง” (Branzi & Cattaneo, 2019, p. 364) สิ่งดังกล่าวแสดงถึงวิสัยทัศน์ในการนิยามถึงยูโทเปียที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์กับพื้นที่ว่างทางสังคมในรูปแบบไซเบอร์สเปซที่ทุกคนมีสิทธิมาพบเจอกันได้โดยไม่ผ่านอุปสรรคของภูมิศาสตร์ และมีสิทธิการเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม

ภาพที่ 3 (ซ้าย) ภาพประกอบแสดงแนวคิดของผลงาน “Non-Stop City” (Varnelis, n.d., p. 84) และ (ขวา) ศิลปะการจัดวางของผลงาน “Non-Stop City” (Varnelis, n.d., p. 88)

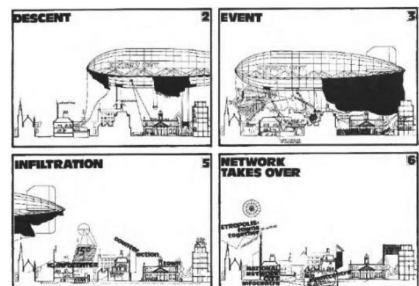
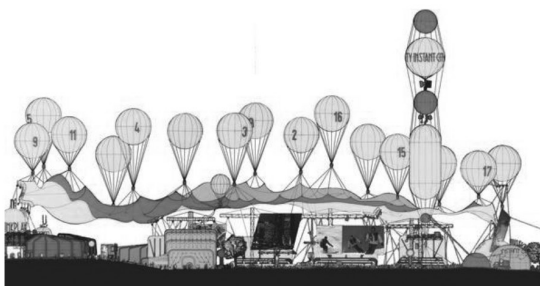
ปัจจัยด้านความเจริญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในยุคสงครามเย็น โดยเฉพาะการแข่งขันด้านกิจการอวกาศระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ส่งอิทธิพลต่อมโนทัศน์ที่ล้ำสมัยของสถาปนิกหัวก้าวหน้าในการจินตภาพถึงสังคมอุดมคติที่ก้าวล้ำด้วยนวัตกรรมจักรกล ที่สามารถป้องกันมนุษยชาติจากผลกระทบสภาพแวดล้อมที่จะเกิดในอนาคต ตามที่กลุ่มสถาปนิกหัวก้าวหน้าสัญชาติอังกฤษอย่าง อาคิแกรม (Archigram) นำโดย ปีเตอร์ คูก (Peter Cook) ได้นำเสนอทฤษฎีสถาปัตยกรรมที่ได้อิทธิพลจากลัทธิอนาคตนิยม (Futurism) โดยจะมุ่งเน้นในเรื่องเทคโนโลยีและนวัตกรรมจักรกล ดังเช่นผลงาน “นครเชื่อมโยง” (Plug-in City) (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 4 ซ้าย) ที่ได้รับการพัฒนาผลงานในช่วงปี ค.ศ. 1960-1974 เป็นการนิยามถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในโลกอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ทั้งปัญหามลพิษ ภัยธรรมชาติ และปัญหาการขาดแคลนทรัพยากร มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมภายนอกได้ อาคิแกรมจึงนำเสนอทฤษฎีสถาปัตยกรรมในรูปแบบของภาพประกอบ (Illustration) ที่แสดงถึงระบบโครงข่ายของนครจักรกลขนาดใหญ่ล้ำสมัยที่อยู่ภายใน

โครงสร้างขนาดใหญ่ (Megastructure) ซึ่งควบคุมด้วยสมองกลคอมพิวเตอร์อัตโนมัติ ตั้งอยู่บนพิภพทางภูมิศาสตร์ในลักษณะของเส้นกริดเรขาคณิตที่ไม่เจาะจงถึงสถานที่ตั้ง เชื่อมโยงโดยโครงสร้างวิศวกรรมคล้ายระบบท่อ สามารถต่อขยายได้ไปยังเมืองอื่นได้ไม่รู้จบ และมีแท่นเก็บทรัพยากรที่จำเป็นคล้ายกับเทคโนโลยีการทำเหมืองติดตั้งอยู่โดยรอบ พร้อมด้วยระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ระบบคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิการใช้งานอย่างเสมอภาค ตลอดจนพื้นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนหน่วยลูกบาศก์ยิตรอบแท่นเก็บทรัพยากรที่มีเพียงพอด่มมนุษย์ทุกคน อีกทั้งยังมีระบบพุงชีพ (Life support systems) ที่จำเป็นต่อการอยู่รอดของมนุษย์ในทุกสภาพแวดล้อม (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 4 ขวา) โดยเทคโนโลยีทั้งหมดในนครเชื่อมโยงจะถูกควบคุมด้วยระบบเครอนอัตโนมัติที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้อย่างอิสระที่วางแผนรองรับการขยายตัวของเมืองได้เป็นอย่างดี รวมถึงสามารถพัฒนาเทคโนโลยีให้ทันสมัย (Update) และซ่อมแซมตัวเองได้โดยอัตโนมัติ สิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงโมทัศน์ของสถาปนิกหัวก้าวหน้าต่อสังคมยูโทเปียในมิติของด้านวิทยาศาสตร์ ที่ใช้เทคโนโลยีในงานสถาปัตยกรรมในการนิยามถึงเมืองในอุดมคติที่เหมาะสมต่อการดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์มนุษย์ พลเมืองมีหน้าที่เพียงแต่ดำรงชีวิตอยู่ภายในอย่างสันติสุขโดยไม่ต้องกังวลเรื่องผลกระทบต่าง ๆ ทั้งปัญหาการเสื่อมสภาพของเมือง ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากร ปัญหาการขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต รวมถึงการเกิดปัญหาสภาพแวดล้อมที่รุนแรงทางธรรมชาติ อีกทั้งแนวคิดของคึกยังเป็นการแฝงปรัชญาสังคมนิยม (Communism) ของหน้าที่รัฐ ในการให้บริการด้านสาธารณูปโภค และจัดหาที่อยู่อาศัยที่มีความปลอดภัยอย่างทั่วถึงและเสมอภาคแก่พลเมืองทุกคน

ภาพที่ 4 (ซ้าย) ภาพประกอบแสดงรูปตัดของผลงาน “Plug-in City” (Sadler, 2005, p. 15)
และ (ขวา) ภาพประกอบแสดงมุมมองสามมิติของผลงาน “Plug-in City” (Sadler, 2005, p. 19)

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมระหว่างเมืองขนาดใหญ่กับชุมชนชนบทที่ด้อยพัฒนา แสดงให้เห็นถึงโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกันในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การอาศัยอยู่ใน “มหานคร” ขนาดใหญ่ย่อมได้เปรียบมากกว่ามนุษย์ที่อาศัยอยู่ในชนบท สิ่งดังกล่าวทำให้สถาปนิกหวั่นกลัวว่าหากอาคิแกรมได้นำเสนอแนวคิดในการใช้สถาปัตยกรรมชั่วคราว (Temporary architecture) ที่ล้ำสมัยในการกระจายความเจริญให้เท่าเทียม ดังเช่นผลงาน “นครสำเร็จรูป” (Instant City) ในปี ค.ศ. 1968 ที่นำเสนอในลักษณะของภาพประกอบ (Illustration) แสดงถึงยูโทเปียที่ลอยอยู่บนท้องฟ้าด้วยเทคโนโลยีอากาศยานบอลลูนร้อนคล้ายกับเรือเหาะ (Air ship) จากยุคสงครามที่ล้ำยุคล้ำสมัย บรรจุชิ้นส่วนของเมือง (Fragment) จำพวก ระบบสาธารณูปโภค ห้างสรรพสินค้า และพื้นที่อยู่อาศัย แยกชิ้นถอดประกอบได้คล้ายกับตัวต่อของเล่น (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 5 ซ้าย) สามารถเชื่อมต่อกับเมืองชนบทภาคพื้นดินเพื่อลำเลียงชิ้นส่วนต่างๆ ไปติดตั้งในส่วนที่ต้องการจะพัฒนา (Upgrade) ให้ดีขึ้น ประหนึ่งเมือง คือ หุ่นยนต์ขนาดใหญ่ในนิยายวิทยาศาสตร์ที่สามารถประกอบร่างเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ โดยส่วนของเมืองที่ทำการพัฒนาจะเป็นการเพิ่มพื้นที่อาศัย และสร้างสภาพแวดล้อมที่จำเป็น เช่น สาธารณูปโภค สถานการศึกษา ห้างสรรพสินค้า รวมถึงองค์ประกอบทางกายภาพที่จะเปลี่ยนชุมชนชนบท (Countryside) ที่ด้อยพัฒนาให้กลายเป็น “มหานคร” (Metropolis) ในช่วงข้ามคืน จากนั้นนครสำเร็จรูปจะกลับขึ้นสู่ท้องฟ้าและเดินทางไปยังจุดหมายต่อไป (ดังที่ปรากฏในภาพที่ 5 ขวา) สถาปนิกหวั่นกลัวว่าได้เปรียบเปรยชิ้นส่วนของเมือง (Fragment) ในนครสำเร็จรูป ดังข้อมูล (Data) ที่แสดงถึงองค์ประกอบทางกายภาพพื้นฐานที่สามารถเปลี่ยนเมืองชนบทให้กลายเป็นมหานครแนวแฟนตาซีที่ล้ำสมัย ที่มีทั้งห้างสรรพสินค้ารวมถึงสถานที่จัดแสดงมหรสพขนาดใหญ่ เคลื่อนที่ได้อย่างอิสระบนท้องฟ้าและสามารถเชื่อมต่อกับเมืองชนบทที่อยู่บนพื้นดิน โดยจะทำการถ่ายโอนข้อมูลเพื่อทราบถึงความต้องการและการพัฒนา มโนทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่สถาปนิกหวั่นกลัวได้แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมด้วยการใช้รูปแบบของสถาปัตยกรรมชั่วคราวที่เพื่อใช้ในการกระจายความเจริญ และจินตนาการถึงโลกอุดมคติที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการได้รับความเจริญอย่างเท่าเทียมกัน

ภาพที่ 5 (ซ้าย) ภาพประกอบแสดงรูปด้าน (Elevation) ของผลงาน “Instant City” (Sadler, 2005, p. 144) และ (ขวา) ภาพประกอบแสดงเหตุการณ์ “Instant City” เชื่อมต่อกับเมือง (Kiib, 2013, p. 2)

จากผลงานสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรงขึ้นสำคัญที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในช่วงทศวรรษที่ 1960-1980 เป็นตัวอย่างการสร้างจินตภาพที่ล้ำยุคล้ำสมัยเกี่ยวกับยูโทเปียผ่านมุมมองของสถาปนิกหัวก้าวหน้าที่ได้สอดแทรกปรัชญาการอยู่ร่วมกันในรูปแบบของวิถีเมืองที่เสมอภาค มโนทัศน์ดังกล่าวถึงแม้ว่าจะผ่านวันเวลามานาน แต่ยังคงใช้ได้กับสภาพสังคมได้ทุกยุคทุกสมัย หากมองถึงยุคปัจจุบันในศตวรรษที่ 20 การนำเสนอแนวคิดยูโทเปียอาจไม่ใช่งานเขียน วรรณกรรม หรือการสร้างจินตภาพที่ล้ำสมัยอย่างสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรงเช่นในอดีต แต่อาจเป็นการร่วมมือระหว่างภูมิภาคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมโลกอย่างเช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals) เช่น แนวคิดเมืองอัจฉริยะ (Smart city) แนวคิดการป้องกันการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate change) การยอมรับในความเท่าเทียมกันของเพศ (Gender equality) เชื้อชาติและภาษา การส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม (Quality education) รวมถึงการขจัดปัญหาความยากจน (No poverty) เป็นต้น เป้าหมายดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งเพื่อให้ทุกประเทศเกิดความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในระดับภูมิภาค และยังปลูกฝังให้มนุษย์ยอมรับในสิทธิและเสรีภาพของความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม อันจะนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งอุดมคติถาวร

4. บทสรุป

จากการสรุปแนวคิดยูโทเปียในงานสถาปัตยกรรม สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการนิยามถึงสังคมอุดมคติที่มีความเท่าเทียมกันในมิติต่าง ๆ ภายใต้บริบทงานสถาปัตยกรรม ตามแนวคิดแบบลัทธิหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) ผ่านมุมมองและการเล่าเรื่องที่นำเสนอโดยอาศัยศาสตร์และศิลป์ของสถาปนิกหัวก้าวหน้าผนวกกับจินตภาพที่ล้ำสมัย โดยหากมองในแง่ของสุนทรียะทางสถาปัตยกรรมจะพบว่า มีแนวคิดที่น่าสนใจ 3 ประการ

ประการแรก คือ แนวคิดเรื่องพื้นที่ในอุดมคติ ตามงานเขียนของมอร์ที่ว่า “ยูโทเปีย” คือ “No place” (สถานที่ที่ไม่มีจริง) สถาปนิกหัวก้าวหน้าได้รับอิทธิพลจากงานเขียนดังกล่าว และใช้ “เส้นกริด” แทนสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพื้นที่นามธรรมในอุดมคติ ที่ไร้การอ้างอิงและไม่มีจุดสิ้นสุด ที่ซึ่งบริบทแวดล้อมสามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระ โดยคูลฮาซังได้กล่าวว่า “เส้นกริดเป็นสิ่งที่แทนค่าถึงพื้นที่ในจินตนาการโดยไม่สนใจต่อพิกัดทางภูมิศาสตร์ และอยู่เหนือความเป็นจริง” (De Nies, 2014, p. 8) จากวาทกรรมของคูลฮาซังแสดงให้เห็นถึงการที่เขาใช้ตารางเส้นกริดแปรสภาพข้อมูลเป็นที่ว่างในจินตนาการในการอ้างอิงถึงพื้นที่ในอุดมคติเช่นกัน

ประการที่สอง คือ แนวคิดเรื่องวิถีเมืองและโครงสร้างสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ ที่มักจะนำเสนอในลักษณะของแบบร่างหรือภาพประกอบ ที่ได้รับอิทธิพลจากสุนทรียะทางศิลปะของลัทธิสมัยใหม่ (Modernism) ผสมกับรูปแบบสถาปัตยกรรม Brutalist architecture ที่ใช้คอนกรีตเปลือยและมีลักษณะ

ใหญ่โตเพื่อรองรับการใช้งานอย่างถาวร รวมถึงแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมรูปแบบเมืองที่ล้วนได้อิทธิพลจากโมทัศน์ของ เลอ คอร์บูซีเยร์ (คมกฤษ ณะเพทย์, 2554, น. 35) สิ่งดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่สถาปนิกหัวก้าวหน้าใช้โครงสร้างสถาปัตยกรรมในการออกแบบชุมชนเมือง (Urban design) และอาคารสาธารณะ (Public building) ที่มีขนาดใหญ่ในการสร้างสังคมแห่งอุดมคติที่สามารถป้องกันมนุษย์จากสภาพแวดล้อมที่อันตรายภายนอก

ประการที่สาม คือ แนวคิดทางสถาปัตยกรรมที่ก้าวล้ำด้วยวิทยาการแบบอนาคตนิยม (Futurism) โดยนัย คือ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคของสังคม นำเสนอในรูปแบบของผลงานที่มีแนวคิดเหนือจินตนาการ ล้ำยุคล้ำสมัย ราวกับสิ่งปลูกสร้างในหนังสือวิทยาศาสตร์จากอนาคต

อย่างไรก็ตาม นอกจากสุนทรียะทางสถาปัตยกรรม ยังมีปรัชญาแห่งสังคมยูโทเปียที่แฝงไว้ในบริบทของงานสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรงที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับสภาพสังคมในปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงการสร้างบรรทัดฐานของสังคมยูโทเปียในโลกใหม่ ซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจ 2 ประเด็น

ประเด็นแรก คือ การพิจารณาถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ที่ยอมรับในความแตกต่างของชาติกำเนิด เพศสภาพ เชื้อชาติ สีผิว รวมถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และอุดมการณ์ทางการเมือง ให้หลอมรวมกันเป็นหนึ่งเดียวในสังคมอุดมคติ ตลอดจนการยอมรับในสถานะทางสังคมอย่างอาชีพและระดับการศึกษา ถือเป็นความพยายามที่จะสร้างบรรทัดฐานในการยอมรับถึงคุณค่าในความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเนื่องมาจากระบบทุนนิยม ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ ก่อให้เกิดการแบ่งชนชั้นด้วยฐานะทางสังคม และการตัดสินคุณค่าของมนุษย์จากความมั่งคั่ง ซึ่งหากพิจารณาให้ถ่องแท้ตามแนวคิดยูโทเปีย ไม่ว่าฐานะร่ำรวยหรือยากจนควรจะมีบทบาทในสังคมและคุณค่าความเป็นมนุษย์เท่ากัน

ประเด็นที่สอง คือ การพิจารณาถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองที่ควรจะได้จากรัฐอย่างเท่าเทียม ทั้งสิทธิการเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอย่างเสมอภาค รวมถึงการจัดหาที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม และปลอดภัยที่เพียงพอกับพลเมืองทุกคน โดยไม่คำนึงถึงสถานะทางสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลจากลัทธิคอมมิวนิสต์ อันเป็นระเบียบทางสังคมที่มีความเสมอภาคบนพื้นฐานความเป็นเจ้าของร่วมกัน (Common ownership) ตามแนวคิดของมอร์

นอกจากนี้ ปัญหาสังคมในชุมชนชนบทที่ด้อยพัฒนา ทำให้พลเมืองเสียสิทธิที่ควรจะได้รับในสวัสดิการทางสังคม ทั้งการขาดแคลนสาธารณูปโภค การบริการสาธารณสุขที่ไม่ได้มาตรฐาน การศึกษาที่ด้อยประสิทธิภาพ ส่งผลให้มนุษย์เสียโอกาสในการพัฒนาตนเอง รวมถึงสิทธิการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งแท้จริงแล้วรัฐควรให้โอกาสและความสำคัญ เพื่อให้ทุกชีวิตมีความเท่าเทียมกันมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสถาปัตยกรรมแนวคิดรุนแรง อาจเป็นเพียงภาพร่างแนวคิดของสังคมยูโทเปีย ที่ยังไม่ได้เกิดขึ้นจริง แต่ได้สร้างจินตภาพที่ล้ำสมัยรวมถึงสร้างบรรทัดฐานของสังคมในอุดมคติ อาจเป็นไปได้ว่า ในอนาคตหากปัญหาสังคมเหล่านี้ยังดำรงอยู่ ประกอบกับมีวิทยาการที่ก้าวล้ำอันเนื่องมาจากการร่วมมือกันของมนุษยชาติ เราอาจจะได้เห็น “ยูโทเปีย” ในงานสถาปัตยกรรมที่ล้ำยุคล้ำสมัย ที่มนุษย์สามารถอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีต้นแบบจากภาพร่างแนวคิดในอดีตอย่าง “นครบนท้องฟ้า” หรือ “นครเคลื่อนที่ได้” เกิดขึ้นในโลกแห่งความจริง

5. รายการอ้างอิง

- คมกฤษ ณะเพทย์. (2553). จากบาเบลสู่ยูโทเปียสมัยใหม่. *วารสารวิชาการสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 59(1), 39-54.
- คมกฤษ ณะเพทย์. (2554). ยูโทเปียสมัยใหม่ (กว่า): ปฏิสันถารแห่งสถาปัตยกรรมและวิถีเมือง. *วารสารวิชาการสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 60(1), 33-50.
- ทักษิณา พิพิชกุล. (2558). จากสมัยใหม่ (Modernism) สู่หลังสมัยใหม่ (Postmodernism): กับการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมสู่ศิลปะกับธรรมชาติ. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. 23(43), 147-168.
- สันติรักษ์ ประเสริฐสุข. (2560). *สถาปัตยกรรมและวิทยาศาสตร์: ภาพสะท้อนของธรรมชาติและจักรวาล*. กรุงเทพมหานคร: ลายเส้น.
- อัจฉรา ชลายนนาวัน. (2559). ยูโทเปีย: มิติสังคมศาสตร์. *วารสารด้านการบริหารธุรกิจและการเมือง คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 5(2), 1-28.
- ฮาร์มัน, คริส (2557). *ประวัติศาสตร์โลกฉบับประชาชน: จากยุคหินถึงสหัสวรรษใหม่*. (อรวรรณ คุณเจริญ, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: คบไฟ. (ต้นฉบับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2542).
- Aureli, P. (2011). *The possibility of an absolute architecture*. Cambridge. MIT Press.
- Baker, F. (1993). The Berlin wall: Production, preservation and consumption of a 20th-century monument. *Antiquity*, 67(257), 709-733. doi:10.1017/S0003598X00063742
- Branzi, A., & Cattaneo, C.E. (2019). *Andrea Branzi: The project in the edge of relativity*. New York: Actar.
- Damani, A. (2019). *Superstudio: Architecture and life* (English edition). Orleans. Lieart/Frac Centre-Val de Loire.

- De Nies, J. (2014). Super-koolhaas a research on how the works of Superstudio and Archizoom influenced the Exodus project of Rem Koolhaas. Retrieved August 10, 2020, from https://www.academia.edu/24941287/Super_Koolhaas
- Kiib, H. (2013). *Instant city design*. Retrieved August 10, 2020 from https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/76587608/Instant_City_Design_Small.pdf
- Sadler, S. (2005). *Archigram: Architecture without architecture*. Cambridge: MIT press.
- Varnelis, K. (n.d.). *Programing after program: Archizoom's No-Stop City*. Retrieved August 10, 2020 from https://www.academia.edu/6974408/Programming_After_Program_Archizooms_No_Stop_City.